

вторного голосування, проте вимагає використання преференційного бюлетеня, де виборці рейтингують певну кількість канд. Переможцем оголошують канд., який отримує абсолютну більшість перших голосів. Якщо цього не стається, канд. із найменшою підтримкою вибуває, а його голоси надають тим канд., які зазначені наст. в бюлетені. Цей процес повторюється, доки переможця не буде обрано. За даними ресурсу International IDEA, така система використовується в Австралії та Папуа – Новій Гвінеї.

Лит.: Мохончук Б. С. Виборчі системи: порівняльно-правове дослідження. Х., 2021; Electoral System Design Database // International IDEA. URL: https://www.idea.int/data-tools/data/question-region?question_id=9382&countries=all&database_theme=307; Electoral system for national legislature // Там само. URL: https://www.idea.int/data-tools/data/question?question_id=9380&database_theme=307.

П. В. Романюк, Б. С. Мохончук.

МЕДІА. Під М. (ЗМІ) розуміють засіб поширення масової інформації в будь-якій формі, який періодично чи регулярно виходить у світ під ред. контролем і постійною назвою як індивідуалізуючою ознакою (п. 30 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про медіа» від 13.12.2022). У наук. літ. це поняття трактують як результат інтелект. діяльності, який має назву як засіб індивідуалізації і форму періодичного друкованого вид., радіо-, теле- і відеопрограми, кінохронікальних програм чи ін. форму періодичного поширення масової інформації. Вио-

кремлюють такі типи М.: аудіовізуальні, друковані й онлайн-М.

Аудіовізуальне М. – М.-сервіс, осн. призначенням якого або його відокремленої частини є надання заг. аудиторії доступу до програм, що створений і працює з інформ., розважальною чи навч. метою під ред. контролем суб'єкта у сфері М. за допомогою електронних комунікаційних мереж, а саме: телевізійне мовлення (лінійний аудіовізуальний М.-сервіс) або аудіовізуальний М.-сервіс на замовлення (нелінійний аудіовізуальний М.-сервіс); радіомовлення (лінійний аудіомедіа-сервіс) або аудіальний М.-сервіс на замовлення (нелінійний аудіомедіа-сервіс).

Онлайн-М. – М., що регулярно поширює інформацію в текстовій, аудіо-, аудіовізуальній чи ін. формі в електронному (цифровому) вигляді за допомогою мережі Інтернет на власному вебсайті, крім М., які віднесені ЗУ «Про медіа» до аудіовізуальних М.

Друковане М. – М., що здійснює поширення інформації у текстовій чи візуальній формі на друкованих носіях, однотипно оформлене, виходить у світ через певні проміжки часу упродовж року – у міру настання відповід. періоду або накопичення матеріалу.

Зasadничим принципом конст. статусу М. повинне бути забезпечення їх свободи, а гол. метою Конституції – встановлення відповід. гарантій, які створили б конст. основу для формування незалежних, вільних М. в країні. Усі конст. гарантії, що повинні забезпечити М. свободу діяльності, можливо поділити на безпосередні й гарантії, що становлять підґрунтя, без існування

якого сама свобода М. перетвориться на примару.

До першої групи, тобто до безпосередніх гарантій забезпечення свободи М., згідно з Конституцією України належать: 1) ідеол. багатоманітність і заборона цензури (ст. 15); 2) право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в ін. спосіб – на свій вибір (ст. 34); 3) свобода літературної, художньої, наук. творчості (ст. 54); 4) відкритість засідань ВР України (частина перша ст. 84); 5) гласність суд. процесів (п. 7 частини третьої ст. 129).

Не менш важливими гарантіями діяльності М. є екон. свобода, незалежне правосуддя й гарантування приват. власності. Зокрема, наявність екон. монополій та суб'єктів, які посідають домінуюче становище на ринку, з одного боку, і залежність їх від органів держ. вл. й органів місц. самовр-ня – з другого, можуть створювати міцне підґрунтя для утисків свободи М. Саме тому не менш важливими для існування незалежних, вільних М. є положення ст. 42 (право на підприємницьку діяльність), ст. 41 (право приват. власності, включаючи право розпоряджатися результатами своєї інтелект., творчої діяльності), ст. 55 (право на захист) Конституції України.

Крім Основного Закону України, гарантії свободи діяльності суб'єктів у сфері М. деталізовано в ЗУ «Про медіа», а саме свобода діяльності у сфері М. гарантується шляхом: 1) заборони незакон. втручання у діяльність суб'єктів у сфері М. з боку держ. органів, органів місц. самовр-ня, громад.

об'єднань, політ. партій, власників відповід. суб'єктів, будь-яких ін. фіз. і юрид. осіб; 2) заборони на попереднє погодження інформації, яка поширюється М.

Важливе значення має також і те, що будь-які обмеження свободи діяльності у сфері М. (рішення, які забороняють або обмежують розповсюдження будь-якого М. на території України, рішення про зупинення, анулювання або відмову у видачі ліцензій, відмову в реєстрації суб'єкта у сфері М.) можуть бути встановлені й застосовані держ. органами, органами місц. самовр-ня лише на підставі закону, якщо це є необхідним у дем. сусп-ві, а відповід. обмеження є пропорційним (ненадмірним) поставленій меті.

На законод. рівні статус М. (ЗМІ) в Україні деталізовано в низці законів України, що визначають певні правила гри для них і деталізують гарантії діяльності журналістів. Ідеться, зокрема, про ЗУ «Про медіа», «Про електронні комунікації», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про кінематографію», «Про рекламу», «Про суспільні медіа України», «Про інформацію», «Про систему інновлення України», «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» й ін.

Гарантією і певним запобіжником монополізації загальнодерж. і регіональних громад.-політ. друкованих М. в Україні є встановлення обмеження на концентрацію друкованих М. в одного власника, зокрема, фіз. або юрид. особа не може бути засн. (співзасн.) чи контролювати більше 5% таких вид.

У наук. літ. існують різні точки зору щодо можливості прирівняти інтернет-сайти, які поширюють масову інформацію, до аудіовізуальних М. Зокрема, існує точка зору, що Інтернет є втіленням ідеї необмеженої свободи слова і преси, захищеної Поправкою I до Конституції США, з якої випливає шкідливість будь-якого регулювання Інтернету. Декілька спроб вл. США встановити відповід. регулювання було скасовано Верхов. судом США (ACLU v. Miller (1997), American Library Association v. Pataki (1997), ACLU v. Johnson (1998); WhenU.com, Inc v. State (2004)). Існує й ін. позиція з цього питання, відповідно до якої необхідні й доцільні саморегулювання і співрегулювання інтернет-вид. Серед науковців країн Євразії найбільш поширеною є думка щодо доречності поширення на Інтернет норм прав. регулювання М.

До ухвалення ЗУ «Про медіа» укр. зак-во тривалий час не надавало чіткої відповіді на питання, чи належать інтернет-вид. за своїм прав. статусом до М. Разом із тим відповідно до прав. позицій судів їх можна було віднести до М. Напр., ще у 2007 в рішенні Деснянського рай. суду м. Києва у справі №2-468 від 12.04.2007 було зазначено, що всесв. мережа Інтернет є аудіовізуальним М. в тлумаченні ЗУ «Про інформацію». Як було наголошено, «такий висновок підтверджується судовою практикою, про що, зокрема, свідчить ухвала колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 26 січня 2006 р.». Крім того, згідно з постановою Пленуму ВСУ, ухваленою двома роками пізніше (по-

станова №1 від 27.02.2009 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, репутації фізичної та юридичної особи»), при розгляді відповід. позовів судам слід керуватися нормами, що регулюють діяльність ЗМІ в разі, якщо недостовірна інформація розміщена в мережі Інтернет на інформ. ресурсі, зареєстрованому в установленому законом порядку як ЗМІ. Ін. словами, поширення статусу ЗМІ на відповід. інтернет-ресурс, виходячи із згаданої постанови Пленуму ВСУ, відбувається лише в разі його реєстрації як ЗМІ. В ухваленому ЗУ «Про медіа» чітко закріплено, що поширення інформації в текстовій, аудіо-, аудіовізуальній чи ін. формі в електронному (цифровому) вигляді за допомогою мережі Інтернет на власному вебсайті є таким, що вважається поширенням інформації за допомогою М. (ЗМІ). Реєстрація онлайн-М. в Україні є добровільною.

Вимоги щодо реєстрації друкованих М. можуть варіюватися залежно від країни і її зак-ва. У більшості країн Зах. Європи не передбачено жодних вимог щодо реєстрації газет і взагалі не існує спец. закону про пресу. Лише деякі країни, такі як Франція, Іспанія, Велика Британія, мають мінім. вимоги щодо реєстрації, при цьому вл. взагалі не може відмовити їм у реєстрації. У Франції перед запуском будь-якого щоденного або періодичного вид. потрібно подати заяву до канцелярії Держ. прокурора. В Іспанії видавець повинен отримати реєстраційний номер, який надається автоматично. У Швеції видавець має реєструвати

лише ім'я особи, яка є юридично відп. за зміст – гол. редактора або редакцію. В ін. країнах газети і журнали видаються без жодної реєстрації. США так само, як і більшість країн Зах. Європи, не передбачають жодних вимог до реєстрації друкованих вид. і не мають спец. законів щодо преси. В Україні реєстрація друкованих М. також є добровільною, разом із тим вона є обов'язковою з моменту визнання певної держави державою-агресором і протягом 5 років із моменту скасування такого рішення. Додамо, що реєстрації підлягає діяльність аудіовізуальних М. Більш того, реєстрація телерадіоорг-цій цілком відповідає європ. стандартам свободи діяльності ЗМІ. Зокрема, ст. 10 Європейської конвенції з прав людини передбачає, що ст. 10 не перешкоджає двам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних підприємств.

Важливо звернути увагу й на те, що до друкованих М. не належать офіц. друковані вид., що видаються з метою забезпечення доступу до публ. інформації.

Слід зупинитися ще на одному моменті. В Україні мовлення проходить ліцензування, проведення якого належить до компет. виключно Нац. ради України з питань телебачення і радіомовлення відповідно до порядку і вимог, установлених ЗУ «Про медіа». Видача ліцензій на мовлення здійснюється на конкурсних засадах, але ліцензії на мовлення, гарантовані ЗУ «Про суспільні медіа України», видаються на позаконкурсних засадах без сплати ліцензій-

ного збору. Строк дії ліцензії становить 10 років.

У різних країнах використовують різноманітні підходи до ліцензування. Гол. формами є конкурс, аукціон і поєднання в ліцензійному процесі конкурсу й аукціону. Конкурсна форма передбачає процедуру, под. до укр. Проте вона має недоліки, серед яких суб'єктивні критерії. До речі, саме через них до органу, що видає ліцензії, подана вел. кількість претензій і позовів. Аукціонна форма відповідає ліберальній концепції телерадіомовлення. Вона передбачає, що ліцензію отримає орг-ція, яка запропонує більшу суму грошей, яку за умов екон. конкуренції зможе запропонувати той, хто ефективніше використовує частоти. Дану форму використовують США. При цьому ліцензії на неприбуткове мовлення видаються без аукціону. У той самий час багатьом країнам Європи характерна змішана форма. Вона намагається взяти переваги і аукціону, і конкурсу. На першому етапі шляхом конкурсу відбираються всі орг-ції, які відповідають конкурсним вимогам, на другому – ці орг-ції борються за ліцензію шляхом аукціону.

Досить поширеним механізмом саморегулювання преси є ін-т омбудсманів. Існує Орг-ція Ньюз-Омбудсманів. Вона є міжнар. і об'єднує близько 100 омбудсманів із різних країн. Найактивніше практику омбудсманства використовують США, де безліч популярних М. мають у своєму штаті ньюз-омбудсмана, т. зв. «редактора від читачів». Зауважимо, що поштовх до розробки і впровадження різноманітних механізмів само-

регулювання преси у США дала Комісія зі свободи преси, також відома як «Комісія Хатчінса». Фінансував її роботу Генрі Люс – власник журналів «Time», «Life» та «Fortune», який побоювався того, що безвідп-сть журналістів і власників М. й надмірна концентрація М. призведуть до посилення вже існуючої тенденції до втручання уряду у справи М.

Лім.: Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. К., 2007; Рішення Деснянського районного суду м. Києва у справі №2-468 від 12.04.2007 // Юридична газета, 2007, №33; Слінько Т. М. Правовий статус і перспективи розвитку друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації в Україні // Проблеми законності, 1999, вип. 41; Петрова Н., Якубенко В. Медіа-право. К., 2007.

Т. М. Слінько, О. В. Нестеренко.

МІСТО – нас. п. із компактною забудовою, який згідно із зак-вом віднесено до категорії М., у межах території якого функціонує міська тер. громада, що має розвинуту соц., екон., комун., екол., транспортну інфраструктуру, орг-цію політ. й сусп. життя та визначені й закріплені Конституцією, законами України та статутом тер. громади М. права щодо вирішення питань місц. та держ. значення.

У багатьох країнах статус М. визначається і закріплюється законодавчо, при цьому, як правило, встановлюються критерії чисельності нас. та його зайнятості в неаграрній сфері, переважно у промисловості. Утім переважна неаграрна приналежність міськ. жителів

відображає радше специфіку місц. ринку праці, а не сутність самого поняття «М.». Нас. М. об'єднане в певну тер. спільність насамперед унаслідок форм і способу життя, традицій, повсякденної діяльності, функцій М. Тому М. є особл. соц.-тер. формою орг-ції та функціонування нас., у межах якої відбуваються не тільки виробництво, а й формування самих людей та їхнього способу життя. Формування людини багато в чому залежить від стану соц.-політ., госп.-екон. та духов.-культ. середовища, що визначається поряд з іншими й такими чинниками, як наявність і якість житла та рівень комун. послуг, транспорту та зв'язку, торгівлі і громад. харчування, побутового обслуговування, охорони здоров'я, освіти, культури; особливості демогр. складу нас. та його зміни в результаті урбанізації, еміграції; нац.-культ. особливості місц. життя, подекуди рівень політ. та прав. свідомості нас. тощо.

М. виникають історично природ. шляхом або створюються за ініціативою д-ви. Як форма поселення М. виникає внаслідок сусп. розподілу праці, тобто відокремлення ремесла від сільс. господарства і зосередження обміну в руках певної громад. групи, відрізняється від села високим ступенем різноманітності та інтеграції трудової діяльності (виробничої та невиробничої) (див. *Село*). Тут концентрувалось багато галузей нар. господарства: промисловість, наука, культура, інформація, – що зробило М. центрами наук.-технічного й соц. прогресу. Усе це у поєднанні з розвинутою соц. та інженерною інфраструктурою зумовило формування у містах